

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 37.016:7

Аліксійчук О.С.

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ СВІТОВОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Стаття присвячена проблемі впровадження активних форм організації навчального процесу на уроках світової художньої культури. Описано види нестандартних уроків та метод проектів, які доцільно використовувати при вивченні даного курсу. Розглянуто принцип самоосвіти, який сприяє розвитку навичок навчально-виховної роботи на основі комплексного засвоєння предметів гуманітарного циклу а також розширенню світогляду учнів.

Ключові слова: нестандартні уроки, навчальний процес, світова художня культура, самоосвіта, активізація педагогічного процесу, уроки в музеї, уроки-спектаклі, уроки в читальному залі (медіатеці), метод проектів.

Орієнтація сучасної школи на гуманізацію процесу освіти і різнобічний розвиток особистості дитини передбачає необхідність гармонічного поєднання навчальної діяльності, в межах якої формуються базові знання, вміння і навички, з творчою діяльністю, пов'язаною з розвитком індивідуальних задатків учнів, їх пізнавальної активності.

Реформування та розвиток освітньої галузі в Україні безпосередньо пов'язаний з новим баченням місця й ролі школи в суспільному житті. В цьому контексті особливого значення набуває не тільки оновлення самого змісту освітнього процесу, а й шляхів його реалізації, що передбачає пошук нових неформальних способів організації навчання в школі. Одним із напрямів оновлення змісту навчання в школі є, на нашу думку, гуманітаризація освіти як процес пов'язаний з переосмисленням ролі й місця людини в соціумі. Метою гуманітаризації є переведення ставлення до людини з площини "засобу" в площину "мети" таким чином, щоб особистість не лише декларативно, але реально стала метою розвитку. Уведення в програму шкіл курсу "Світова художня культура" для учнів-старшокласників створює сприятливий ґрунт для виконання завдань гуманітаризації. Означений курс орієнтований не стільки на те, щоб дати учням конкретні знання з історії та теорії мистецтва, скільки на те, щоб сформувати позитивні стосунки індивіда зі світом естетичних цінностей, сприяти формуванню художнього смаку, довести, що світова й вітчизняна художня культура, шедеври якої створювались людством протягом віків, не є чимось абстрактним, відірваним від практичної діяльності сучасної людини.

Саме ці завдання покликані розв'язати активні форми та методи урочної та позаурочної роботи. Це, в першу чергу, нестандартні уроки: уроки у музеї, уроки-спектаклі, уроки в читальному залі та медіатеці. А також надзвичайно ефективним є метод проектів.

Нестандартні уроки – один із важливих засобів навчання, оскільки вони формують в учнів стійкий інтерес до навчання, знімають напругу, допомагають формувати

навички навчальної діяльності, мають емоційний вплив на дітей, завдяки чому у них формуються більш міцні та глибокі знання.

Багаторічний досвід роботи педагогів підтвердив ефективність цих форм та методів. Перед тим, як розглянути вищевказані активні форми, варто акцентувати увагу на наскрізному принципі самоосвіти, на який опираються ці форми.

Самоосвіта – провідний принцип, згідно з яким основою навчального процесу є самостійна робота учнів по розширенню свого світогляду, розвитку навичок навчально-виховної роботи на основі комплексного засвоєння предметів гуманітарного циклу. Уже на стандартних уроках світової художньої культури учні отримують не тільки обов'язкові домашні завдання, але і завдання для реалізації принципу самоосвіти. Виконуючи ці завдання, діти достатньо вільні і мають можливість для прояву творчої ініціативи. Результати самоосвіти оцінюються не стільки по якості оформлення звітної матеріалу, стільки по добросовісній роботі, динаміці росту творчих здібностей, активності сприймання матеріалу в широкому культурологічному контексті та глибокій історичній перспективі.

Саме у впровадженні активних формах роботи принцип самоосвіти є провідною, зв'язуючою ланкою.

Курс “Світова художня культура” був уведений в шкільну програму у якості обов'язкового лише з 2009–2010 н.р., але протягом тривалого часу він викладався як факультативний, що дало змогу вчителям накопичити певний досвід. Проблемою організації курсу та методики викладання світової художньої культури в школі займалися вітчизняні вчені: О.Костюк, С.Коновець, Л.Левчук, Л.Масол, О.Рудницька, С.Соломаха, Т.Свистельникова, Т.Харламова та інші. Цією ж проблемою протягом останніх десятиліть активно займалися ряд російських вчених: А.Нікітіна, Л.Предтеченська, Л.Пешикова, С.Ієвлев та багато інших.

Наявність експериментальних авторських програм, що були розроблені протягом останніх десятиліть (Л. Кондрацька, О. Оніщенко, Л. Предтеченська, О. Щолокова, Л. Ващенко, Л. Масол, Н. Миропольська, З. Шевченко та інші), дозволяють зробити висновок, що провідні українські й російські науковці приділяють увагу розробкам в галузі світової художньої культури вже досить давно. Зокрема особливості виховання школярів засобами різних видів мистецтва досліджувалися психологами (Л. Божович, Є. Ігнат'єв, І. Кон, Г. Кудіна, О. Нікіфорова, Г. Петрова та інші). Визначенні ролі мистецтва в процесі виховання й розвитку особистості приділяли увагу М. Бахтін, І. Гончаров, Д. Джола, Б. Ліхачов, Б.Неменський, Ю.Фохт-Бабушкін, А.Щербо, Б.Юсов та інші. Однак, проблема дослідження методологічних засад й психолого-педагогічних основ викладання курсу “Світова художня культура” в школі є недостатньо обґрунтованою сучасними вченими.

Мета статті – розглянути педагогічні умови застосування нестандартних уроків світової художньої культури у загальноосвітній школі, обґрунтувати доцільність використання принципу самоосвіти та методу проєктів в процесі вирішення художньо-освітніх і загальновиховних завдань.

На нестандартних уроках світової художньої культури у загальноосвітній школі учні повинні отримувати знання у нестандартній формі. Головною ознакою таких уроків є продуктивна, творча діяльність, самостійний пошук учнями шляхів та варіантів вирішення поставленого завдання, незвичайні умови роботи, активне відтворення раніше отриманих знань у незнайомих умовах.

Нестандартні завдання можуть бути подані у вигляді проблемних ситуацій, рольових та ділових ігор, конкурсів, змагань, та інших завдань з елементами зацікавлення учнів (життєві та фантастичні ситуації, інсценізації, загадки, «розслідування», тощо).

Звичайно, нестандартні уроки мають незвичайний задум, організацію, методику проведення. Вони більше подобаються учням, ніж традиційні уроки зі строгою

структурою та установленим режимом роботи. Вводити в практику такі уроки бажано всім вчителям, але перетворювати їх в головну форму роботи не бажано через велику затрату часу.

З середини 70-х років у вітчизняній школі з'явилась небезпечна тенденція зниження інтересу школярів до занять. Відчуждження учнів від пізнавальної роботи педагога намагались зупинити різноманітними способами. На загострення проблеми масова практика відреагувала саме нестандартними уроками, які мали на меті активізацію та підтримання інтересу учнів до певної навчальної дисципліни. Проведення таких уроків свідчить про намагання педагогів вийти за межі шаблону.

Нестандартний урок – це імпровізоване заняття, яке має нетипову (невстановлену) структуру. Думки педагогів щодо нестандартних уроків розходяться: одні вбачають у них прогрес педагогічної думки, вірний напрямок в спрямуванні до демократизації школи, інші, навпаки, вважають такі уроки небажаним порушенням педагогічних принципів, вимушеним відступом педагогів під впливом небажання учнів серйозно опанувати навчальний матеріал.

Останнім часом деталізується типологія нестандартних уроків. Аналіз педагогічної літератури дозволяє виділити декілька десятків типів нестандартних уроків. Спробуємо класифікувати найуживаніші нестандартні уроки, які можна провести в межах курсу художньої культури у 9-11 класах [3].

1. Уроки в формі змагань та ігор: конкурси, турніри, КВК, ділова гра, вікторина, кросворд і т.д.
2. Уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих в загальній практиці: дослідження, аналіз першоджерел, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія і т.д.
3. Уроки, засновані на нетрадиційній організації учбового матеріалу: урок мудрості, відкриття, відвертість і т.д.
4. Уроки, які нагадують форми спілкування: прес-конференції, телепередача, телеміст, репортаж, діалог «жива газета», усний журнал, регламентована дискусія і т.д.
5. Уроки, засновані на імітації діяльності закладів і організацій: урок в музеї, вчена рада, розслідування і т.д.
6. Уроки, засновані на імітації діяльності при проведенні заходів: заочна екскурсія, екскурсія в минуле, подорож, прогулянка т.д.
7. Уроки, які опираються на фантазію: урок-казка, урок-сюрприз, урок-спектакль і т.д.
8. Інтегровані уроки
9. Трансформація традиційних способів організації уроку: лекція-парадокс, парне опитування, експрес-опитування, урок-захист, урок-консультація, урок-практикум, урок-семінар та ін.

Наприклад, розглянемо особливості проведення *уроку в музеї*. На уроці в музеї самоосвіта виступає в формі самостійної розробки опорних точок маршруту, який спочатку проводиться учителем. Кінцевим результатом є вміння кожного учня провести оригінальну захоплюючу екскурсію за власним варіантом маршруту у вільній імпровізаційній формі. Урок в музеї не є звичайною тематичною екскурсією і відрізняється від звичайного уроку в школі.

Відмінні особливості уроку в музеї у порівнянні з уроком у школі

<i>Урок в музеї</i>	<i>Урок у школі</i>
Безпосередня зустріч з «живим мистецтвом»; оригіналами або якісними копіями шедеврів світової художньої культури.	Твори мистецтва виступають, як правило, у вигляді репродукцій, діапозитивів (не завжди високої якості).
Атмосфера храму мистецтва, емоційна піднесеність.	Звична атмосфера шкільного уроку.
Духовне співробітництво учителя та учнів, формування в дітей естетичних цінностей. Учитель показує учням приклад зразкового глядача та слухача.	Переважає конфронтаційний стиль взаємостосунків: учитель-учні, учні-вчитель; мистецтво значною мірою стає лише фоном педагогічного процесу.

Відмінні особливості уроку в музеї у порівнянні з уроком у школі

<i>Тематична екскурсія</i>	<i>Урок в музеї</i>
Одноразовий захід, який проводиться штатним екскурсоводом.	Регулярне відвідування музею по заздалегідь спланованому маршруту учителем та учнями.
Учні пасивно сприймають інформацію.	Учні активно оволодівають духовним змістом творів мистецтва.
Накопичується емоційний досвід	Накопичується не тільки емоційний досвід. Формується ставлення до мистецтва, як до вищої духовної та естетичної цінності.

Проведення уроку в музеї не тільки активізує навчальний процес, але й залишає емоційний слід, стимулює творчу діяльність, компенсує можливі недопрацювання в галузі гуманітарної підготовки учнів.

Звичайно, є певні труднощі проведення уроків у музеї. Наприклад, додаткового вирішення потребують саме такі організаційні питання, як встановлення контакту з адміністрацією музею, складання шкільного розкладу з врахуванням необхідності розділу класу на підгрупи та затрати часу на дорогу.

Сильний емоційний відгук в учнів викликають *уроки-спектаклі*. Це унікальна можливість поринути в епоху, що вивчається, побачити її наче «з середини». Урок-спектакль, починаючи з задуму, написання сценарію, створення костюмів, декорацій, репетицій і підбору навіть незначних деталей, які характеризують епоху, – завжди процес плідної колективної співпраці, нових творчих відкриттів для учнів.

Не може бути двох однакових уроків-спектаклів навіть по одній і ті ж самій темі. Для кожного класу створюється свій сценарій, де для всіх учнів диференційовано розробляється посильна роль. Наприклад, урок-спектакль на тему «Епоха Відродження – епоха гуманізму» може проводитись у різних формах: літературно-музична композиція при свічках у класі на фоні слайд-декорацій, вечір сонетів, спектакль на сцені шкільного залу тощо.

Уроки у читальному залі дають унікальну можливість для самостійної дослідної та творчої роботи з використанням широкого обсягу додаткового матеріалу у вигляді довідкової, наукової і художньої літератури.

Тут можливі висококваліфіковані, професійні консультації бібліотечних працівників. Взагалі заняття самоосвітою у місці, спеціально для цього створеного, у атмосфері шанобливого ставлення до книг, до матеріальних носіїв духовної культури – можуть і повинні стати в учнів потребою та звичкою.

Особливостями організації занять світової художньої культури в читальному залі є:

1. Обов'язкова регулярність цих занять в спеціально призначений час.
2. Скоординованість з уроками в музеї.
3. Опрацювання однієї загальної теми учнями з різних першоджерел одночасно.

Уроки в медіатеці мають багато спільного з читальним залом, але поряд з друкованою продукцією тут проводиться робота з електронними носіями інформації. Учні отримують можливість вивчення мови засобів масової комунікації, ознайомлення з різними видами мистецтва за допомогою сучасних інформаційних технологій, самостійного отримання інформації з різноманітних джерел.

Зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, безпосередньо торкаються характеру освітнього процесу. Обсяг інформації, який проходить через засоби масової комунікації, стає все більше розгалуженим і насиченим. Практично вся інформація вже тепер приходиться до людини через засоби масової інформації, які можуть бути широко використані у сучасній школі. На сучасному етапі, традиційне подання матеріалу такого комплексного та інтегрованого курсу, як «Світова художня культура» неможливе без заглиблення в атмосферу нових ком'ютерних інформаційних технологій [4].

Відбувається інтеграція курсів інформатики, медіакультури і світової художньої культури для оволодіння мовою різних засобів інформації і технологій їх використання. Такий підхід (медіаосвіти) дає можливість організації самостійної пошукової діяльності і активізації творчих здібностей учнів.

Основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах; сприймання різної інформації, її розуміння; усвідомлення наслідків її впливу на психіку.

Для активізації урочної та позакласної роботи бажано використовувати *метод проектів*. Це активна форма урочної та позакласної роботи, де наскрізною, провідною ланкою є принцип самоосвіти. Підсумком вивчення світової художньої культури є не стільки обсяг знань, скільки вміння орієнтуватись в напрямках розвитку культури та конкретному ілюстративному матеріалі. Оцінка творчої діяльності школярів не повинна бути нівельована, зведена до формального звіту окремих переваг та недоліків роботи, а в першу чергу, враховувати особливості індивідуального розвитку особистості кожного учня, який брав участь у проектній діяльності.

Метод проектів пропагує відмову від авторитарності у навчанні та заохочення особистісної ініціативи учнів, що різко підвищує мотивацію пізнавально-продуктивної діяльності. Мотивація виявляється найбільш сильною, коли завданню надається практична значущість (розробка екскурсії, написання сценарію, створення відеофільму, фотостенду, видавничого проекту і т.п.).

Можна виділити основні вміння і навички проектної діяльності в медіаосвітньому аспекті для учнів 9-11 класів.

1. Розрізняти наукову і художню інформацію.
2. Розробляти сценарії для театральних постановок, відеофільмів.
3. Проектувати екскурсії.
4. Оформлювати інформацію у вигляді фоторепортажу, буклетів, видавничих макетів та ін.

При захисті конкретного проекту, в першу чергу, оцінюється основна навичка – самоосвіта, яка спрямована на самостійну (індивідуальну або колективну) довготривалу, цілеспрямовану, практично значущу роботу.

Особливостями активних форм навчання є урізноманітнення життя школярів, формування інтересу до пізнавального спілкування, до активізації шкільного життя, задоволення потреби учнів у розвитку інтелектуальної, мотиваційної, емоційної та інших сфер. Нестандартні уроки та метод проектів повинні використовуватись у роботі кожного вчителя, оскільки вони активізують навчальний процес, збагачують та урізноманітнюють побудову методичної структури уроку.

Список використаних джерел

1. Навчання в дії: як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: Метод. посібник / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. – К. : А.П.Н., 2003. – 223 с.
2. Предтеченская Л.М. Методические рекомендации для переподавания МХК / Л.М. Предтеченская, Л.В. Пешикова. – М., 2001. – 150 с.
3. Формування образного мислення [Науково-методичне видання] / за ред. Л. Масол, В. Рагозіної, М. Скирди. – Нью-Йорк; К., 2001. – 78 с.
4. Химик И. Как преподавать мировую художественную культуру / И. Химик. – М., «Просвещение», 1994. – 152 с.

The article is devoted to the problem of introduction of active forms of organization of educational process at the lessons of world artistic culture. The types of non-standard lessons and the method of projects which are expedient to use for the study of this course are described. Principle of self-education, which assists development of skills of an educational work on the basis of the complex mastering of the subjects humanitarian cycle and also expansion of world view of the students, is considered.

Key words: *non-standard lessons, educational process, world artistic culture, self-education, activation of pedagogical process, lessons in museums, lessons-theatricals, lessons in a reading-room, method of projects.*

УДК 159.922.6:007:659.3

Борисова Т.В.

СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ВПЛИВУ СУЧАСНОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА УЧНІВСЬКУ АУДИТОРІЮ

У статті акцентується твердження щодо необхідності здійснення педагогічної корекції впливу сучасного телебачення на дитячо-юнацьку аудиторію. Представлено низку методичних елементів, здатних нівелювати негативні тенденції телевізійного простору та скеровувати процеси спілкування із телебаченням у навчально-виховне річище.

Ключові слова: *засоби масової інформації, телебачення, школярі, педагогічна корекція, негативні тенденції, дидактичні ресурси, орієнтація у телевізійному просторі.*

Сучасний період соціокультурного розвитку характеризується досить потужними інформатизаційними процесами, які, окрім безсумнівної користі для інтелектуального поступу людства, несуть у собі безліч прихованих загроз для його духовного зростання. Особливе занепокоєння викликає безконтрольність інформаційних потоків, відсутність глибинного бачення ймовірних кінцевих результатів їх впливів на підростаюче покоління, неналежна ретельність у відборі засобів, що породжує формування хибних, а подекуди й абсолютно неприпустимих моральних стереотипів та орієнтирів.

Найбільш активним і дієвим у сенсі впливу на широку аудиторію інформаційним засобом є феномен телебачення. Саме первинні сутнісні ознаки його, а саме – створення ефекту присутності, наслідками якого є прийняття пропонованих ідей і цінностей, трансформація їх у розряд особистісних цінностей людини, а також значна популярність у широких мас населення, виводить його у ряд мегазначущих для розвитку суспільства явищ.